

Joseph Sobran s rodinou

Autor: Joseph Sobran

V ostrém kontrastu k dobám mého mládí je dnes nesmírně módní označovat se za **konzervativce**. V 60. letech byl konzervatismus spíše ve stínu a všeobecné přízni se těšil liberalismus či dokonce radikalismus. Někdy koncem 80. let se však z *liberála* stalo bezmála sprosté slovo a liberálové se tak začali poohlížet po přijatelnějších eufemismech, jako třeba *progresivec*. Změna to byla skutečně znatelná.

Skutečně se toho ale tolik změnilo? Nebo proběhla tato proměna jen na povrchu? Obávám se, že pravdě bude blíže spíše tato možnost. Éter je dnes přesycen překřikujícími se hlasy politických rozhlasových komentátorů, kteří se sice halasně označují za konzervativce, kteří ale příliš nezní jako velcí konzervativci, které jsem v mládí obdivoval: Bill Buckley, Frank Meyer, James Burnham, Russell Kirk, Willmoore Kendall nebo Barry Goldwater.

Řada současných „konzervativců“ mi vlastně připadá spíše jako liberálové, kteří to o sobě nevědí – bez ohledu na jejich plamenně proklamovaný odpor k liberalismu. Rush Limbaugh, abych jmenoval toho nejvýraznějšího z nich, jako by neměl žádnou skutečnou filozofii ani

znalost konzervativní literatury přesahující rámec prosté novinářiny. Jeho premisy lze tak jen obtížně odlišit od těch liberálních. Konzervatismus pro něj zdá se znamenat podporu války a rozbujelá vláda je v zásadě v pořádku – dokud tedy na něco střílí. Republikánská strana podle něj zachrání **Social Security** a **Medicare** (sociální a zdravotní program), tedy masivní liberální projekty, které by podle soudu opravdového konzervativce vůbec neměly existovat. Často ho při poslechu po půlhodině v duchu prosím, „tak Rushi, a co teď dopřát stejně času *skutečnému* konzervatismu?“

A co že je tento „skutečný“ konzervatismus? To je velice stará a častokrát debatovaná otázka. Slovníky na ni odpovídají ve stylu „upřednostňování tradice“ či „odpor ke změnám“, toto vymezení je však příliš obecné, než aby nám mohlo být kdovíjak užitečné. Takřka každý si totiž přeje zachovat některé tradice a vzpírá se některým změnám – a naopak i lidé označovaní za konzervativce často volají po skoncování s jistými tradicemi a zavedení zásadních změn.

Veškerý život podléhá neustálému pohybu a nikdy tak nelze zachovat vše. Musíme se tedy vypořádat s otázkou, co bychom se měli snažit uchovat, co odložit či dokonce zničit a co nechat jít. Když vypukne v domě požár, musíme se často velice rychle rozhodnout, co můžeme z plamenů zachránit – a zbytek jsme nuceni ponechat ohni napospas.

Konzervatismus však není jen pasivita, ale aktivní údržba. Starý dům si žádá oprav i nové fasády, zahradu je třeba pravidelně plít, stromy a keře prostřihávat. Zachovávat znamená obnovovat. Konzervatismus tak nesmí znamenat zanedbávání.

Konzervatismus se také liší podle místa i národa. Ruský velikán Alexandr Solženicyn dokonce i za sovětského režimu toužil zachovat (tedy obnovit) carismus a ruskou pravoslavnou církev. Islám je sice v mnoha ohledech hluboce konzervativní silou, ale v dějinách jsme byli také svědky řady jeho radikálních a revolučních forem. Mormonství bylo kdysi pokládáno za radikální, dnes však působí jako velice konzervativní náboženství. Totéž by se pak dalo říci i o všemožných podobách křesťanství. A jak řekl G. K. Chesterton: „Bez formy nemá smysl bavit se o reformě.“

Termín *konzervatismus* se rozšířil po francouzské revoluci roku 1789 a jeho prvním, a také nejzdatnějším mluvčím se stal Edmund Burke ve svých *Úvahách o revoluci ve Francii*. Burke hájil tradiční anglické svobody proti revolucionáři prosazovaným „abstraktním“ lidským právům a správně předpovídal, že tato abstraktní práva bez opory síly zvyku rychle podlehnou vládě teroru. Revoluce byla podle něj tolik zaujata *právy* člověka, že pozapomněla na jeho *přirozenost*.

Dějiny daly Burkovým varováním za pravdu, mnozí však pochybují, zda se tento druh konzervatismu plně vztahuje i na Ameriku. Na rozdíl od Anglie či Francie totiž nemáme historickou tradici feudálního *ancien régime* s hierarchickou společností a dědičným statusem – vždyť přece neznáme dělení na rolníky a šlechtu ani nic podobného. Na naši společenskou mobilitu a více méně rovné příležitosti jsme dokonce nesmírně hrdí.

Tím se dostáváme ke zvláštnímu paradoxu: intelektuálně nejjobratnějším z našich otců zakladatelů byl Thomas Jefferson, příznivec Francouzské revoluce a rozhodně ne Burkea – přesto ale právě k Jeffersonovi většina amerických konzervativců vzhlíží jako ke svému intelektuálnímu patriarchovi, autorovi Deklarace nezávislosti a slov o tom, že „všichni lidé jsou stvořeni sobě rovni“.

Dnes se z *konzervatismu* stal pojem vyvolávající řadu nejasností – může totiž označovat jak jeffersonovskou ideu omezené vlády a striktního výkladu americké ústavy, tak militarismus prezidenta Bushe a jeho tak řečený „konzervatismus velké vlády“. A co víc, titul si nárokují také „neokonzervativci“, kteří sdílejí Bushovo válečné nadšení, ale v sociálních otázkách se více než jeffersonovským konzervativcům podobají liberálům.

Bush i neokonzervativci se staví za jakousi neurčenou válku a hovoří o „globální demokratické revoluci“. Co je však konzervativního na válce a revoluci? Jak si všimla celá řada komentátorů, podobná rétorika připomíná spíše Lva Trockého než Edmunda Burkea. Bush dokonce neváhá mluvit i o vymýcení tyranie z povrchu zemského – což zní sice velice pěkně, když to ovšem dokážete...

Zde bychom myslím neměli zapomínat na Burkeovo rozlišení mezi „abstraktními lidskými právy“ a skutečnou lidskou přirozeností. Konzervativci zpravidla věří v prvotní hřích nebo nějakou jeho obdobu, jež člověku brání v dosažení dokonalosti. To je vede k postoji typickému směsí skepticizmu a tolerance, a také hluboké podezíravosti ke snahám o totální přeměnu společnosti. Společnosti ani tradice nelze postavit na zelené louce; jak pravil Burke, stavět musíme z dostupného materiálu, tedy skutečných lidí a jejich historicky ukotvených zvyklostí.

Liberálové oproti tomu otevřeně mluví o „ideálech“, vysněném stavu dokonalosti, jehož můžeme dosáhnout. „Sním o tom“, jak řekl Martin Luther King. **Proto liberálové zpravidla hovoří o skoncování s různými zly - „konec chudoby“, „vymýcení rasismu“, „odstranění předsudků“, „konci vykořisťování“ a tak dále. V praxi to obvykle znamená nějaký nákladný vládní projekt, podpořený masivním donucovacím a byrokratickým aparátem, protože tyto neduhy přece nezmizí jen tak samy od sebe.**

Konzervativci se oproti tomu „ideály“ zaklínají jen zřídka. Uvažují o nich totiž podstatně skromněji jako o normách, jež nejsou nikdy dokonale naplněny, ale hříšný člověk se jim jen s různou mírou úspěchu přibližuje. Vezměme si třeba homosexualitu. Zatímco liberálové chtějí zavést „práva gayů“ zákonem a silou, konzervativci vnímají homosexualitu jako jistou vadu, již lze a je nutné do jisté míry tolerovat, protože ji nelze „vymýtit“, ale pro rozumně uvažujícího člověka není možné povznést ji do sféry normálnosti; chápe také absurditu řečí o „sňatcích osob stejného pohlaví“, které dávají podobný smysl jako snažit se získat telata od páru býků. **Liberálům však jde výhradně o rovnost práv; lidská přirozenost či normálnost jim nic neříkají - co je pro konzervativce tajemstvím života, považuje liberál za obyčejnou slepou nerozumnost.**

Ve slovníku typického liberála nápadně schází slůvko *dostatečně*. Jen sotva pro něj existuje

něco jako „příliš mnoho“ zásahů vlády a nikdy si neřekne: „Tak dobře, dokázali jsme to, uskutečnili jsme své sny, máme dostatečně velikou vládu a tady bychom se měli zastavit.“ Ne, vždy volají po ještě rozbujelejší vládě a ta pro ně nikdy není *dostatečně* velká.

Chesterton shrnuje liberalismus jako „moderní a chorobnou zvyklost obětovat ve všech případech normální abnormálnímu“. Jasně to vidíme v oné otřesné záležitosti potratů. Pro řadového konzervativce jde o něco ohavného, co dost možná není možné zcela „eliminovat“, ale je i tak třeba potlačovat, odsoudit a v první řadě **nikdy nepřijmout** za normální. **Pro standardního liberála se však jedná o právo - nebo dokonce „základní lidské a ústavní právo“!**

Lincolnova úloha

Vezměme si třeba příklad takového Abrahama Lincolna, k jehož odkazu se stejně nadšeně hlásí liberálové i konzervativci. Většina Američanů jej považuje za největšího prezidenta naší historie, což sám rozhodně odmítám. Ani jedna ze stran si ho však nepřivlastňuje tak úplně neprávem: v některých ohledech Lincoln skutečně byl dosti konzervativní - před občanskou válkou byl například nakloněn kompromisu v otázce otroctví. Také si nebyl jistý, zda má ústavní pravomoc vydat Vyhlášení rovnoprávnosti (**Emancipation Proclamation**), jež nakonec ospravedlnil coby válečné opatření, s působností jen v odštěpených státech.

Přesto se však nakonec přiklonil k naprostému zrušení otroctví a doufal v naplnění svého radikálního snu a repatriaci všech černochů mimo Spojené státy; ve svém projevu o stavu Unie v roce 1862 pak dokonce vyzval k zakotvení této repatriace ústavním dodatkem! Lincoln navíc ze všech sil pracoval na centralizaci moci, pozastavil platnost *habeas corpus* a na Severu rozdrtil svobodu slova a tisku. Podobně, jako to často dělají liberálové, rád mluvil o svobodě - dokonce „znovuzrození svobody“ - ale ve skutečnosti praktikoval mocenskou politiku. Podle ústavy nemůže stát za žádných okolností vystoupit z Unie, tvrdil. Jefferson však soudil něco velice odlišného - vždyť Spojené státy secesí vznikly. Lincoln sám pak právo na odtržení kdysi nazval tím „nejsvětějším právem, jež podle našeho mínění osvobodí lidstvo“.

Poněkud mladší konzervativce Willmoore Kendall (zemřel r. 1967) hledal kořeny amerického konzervatismu v jeho ústavní tradici, nejlépe vyložené v *Listech federalistů*, v nichž jsou jasně zakotveny limity federální vlády. Lincoln podle toho, co vím, neměl o obsahu *Listů federalistů* ani Článcích konfederace nejmenší ponětí - k čemuž se ještě vrátím.

Konzervativce ještě o kus bližší současnosti, Michael Oakeshott (zemřel r. 1990), sice nebyl Američan, ale Angličan, přesto jsou jeho poznatky velice cenné. Oakeshott podobně jako Burke odsuzoval „racionalismus v politice“ - čímž měl na mysli především to, čemu dnes říkáme liberalismus. **Někteří lidé (liberálové) podle něj chápou vládu jako „ohromný zásobník moci“, již lze využít k jakémukoliv účelu, jenž podle nich prospěje lidstvu.** Konzervativci podle Oakeshotta oproti tomu chápou vládnutí jako „konkrétní a omezenou činnost“, při jejímž výkonu je třeba brát na zřetel především občanskou slušnost, ne „sny“ či „projekty“. Osobně považuji tohoto myslitele za nejbrilantnějšího vykladače konzervatismu a

konzervativního temperamentu od Burkea.

Už jsem zmínil, že Lincoln neznal příliš dobře **Otce zakladatele**. Jefferson Davis je naopak měl nastudované velice důkladně a ve svých (dnes neprávem opomíjených) *Dějínách Konfederace* předkládá solidní – a řekl bych nevyvratitelný – argument, že každý stát disponuje ústavním právem vystoupit – oddělit se – z Unie.

Na Severu se na odštěpení stále pohlíží jako na místní „jižanské“ téma, neoddelitelné od otrokářství – a tím pádem zdiskreditované. Tak tomu ale vůbec není – i severní státy totiž opakovaně a z různých důvodů vyhrožovaly odtržením. Thomas Jefferson k tomu při jedné příležitosti řekl, že by měly mít možnost „v klidu odejít“. Celým smyslem Deklarace nezávislosti byl konec konců stav, kdy lze říci, že toto „jsou podle práva svobodné a nezávislé státy“. Ne tedy Lincolnův jediný „nový národ“, ale (řčeno s Willmoorem Kendallem) „čertův tučet nových suverénů“.

Články Konfederace ostatně toto právo zdůrazňovaly hned v úvodu: „Každý stát si zachovává svou suverenitu, svobodu a nezávislost“. Na konci války za nezávislost Britové jmenovitě uznali suverenitu všech třinácti států! Tím je tedy snadno vyvráceno Lincolnovo tvrzení, že státy nikdy nebyly suverény.

Nepřesunula ale ústava suverenitu od států k federální vládě, a nepostavila tak secesi mimo zákon? Vůbec ne, ústava nic podobného neříká. A jak napsal Davis, suverenity se nelze vzdát nepřimo. Několik států dokonce ústavu přijalo s výslovnou podmínkou, že si vyhrazují právo „znovu se ujmout“ výkonu „delegovaných“ práv – tedy odtrhnout se. A pokud tak smí učinit jeden stát, samozřejmě mohou i další. „Stát“ tak nebyl jen nějakou provincií nebo správní jednotkou, ale už z definice suverénem.

Když tak Lincoln nárokoval suverenitu pro federální vládu, cítil se v tom být při porušení ústavy ospravedlněn vznešeným cíle „záchrany Unie“ – čímž měl ovšem na mysli „záchranu“ federální suverenity. Mnozí Severané věřili v právo jižních států odtrhnout se, což patří k nejtřežnějším tajemstvím amerických dějin. Proto nechal Lincoln zavřít stovky novin i tisíce lidí kritických k jeho válce – musel vést propagandistickou válku i proti samotnému Severu.

Učili vás to v hodinách dějepisu? Ani mě ne. Dodnes tak slýcháme, že Lincoln bojoval za věc svobody; že byl přítelem černochoů, přestože chtěl osvobozené otroky poslat mimo zemi, a tak udělat z Ameriky bělošskou zemi. **I Lincoln tak měl sen, ale v žádném případě to nebyl ten Martina Luthera Kinga.**

Lincolnovi se povedlo uskutečnit něco, co princetonský historik James MacPherson nazývá „druhou americkou revolucí“, která federální vládě poskytla takřka naprostou autoritu nad vnitřními záležitostmi států. George Fletcher z Kolumbijské univerzity mu dokonce připisuje zásluhy za vytvoření „nové ústavy“. Podle dalšího historika, Garryho Willse z Northwestern University, „proměnil Ameriku“ i naše chápání ústavy.

Ve výše citovaných případech se nejedná o Lincolnovy kritiky, ale jeho zastánce! Slyší vůbec sami sebe? Takřka doslova opakují slova Jeffersona Davise: Lincoln se nedržel původní ústavy – což ovšem považují za kompliment! Přestože se tak Lincoln označoval za „zachránce“ staré ústavy, jeho obdivovatelé nám nevědomky odhalují úplně odlišný příběh.

Mírumilovné odtržení bylo nejzazším prostředkem ústavní obrany států před federální tyranidou. Bez této možnosti se federální vládě bez odporu podařilo přivlastnit si práva států (srovnej s Evropskou unií – pozn. DP). Lincoln to sice při rozdrčení jižanské nezávislosti nepředvídal ani nezamýšlel, ale ve výsledku se dnes státy staly bezmocnými: federální soudy tak například mohou z ničeho nic stanovit, že žádný stát nesmí ústavně chránit dosud nenarozené děti od násilné smrti před narozením. Kdyby se byť jen jediný stát mohl odtrhnout, Nejvyšší soud by se nikdy neodvážil provokovat jej vydáváním takto nehorázných a neústavních rozhodnutí.

Ale Lincolnovi se dostalo zbožštění, jež si nezádá s římskými císaři, a dnes je všeobecně považován za jednoho z našich „největších prezidentů“, hned vedle dalšího nehorázného uzurpátora moci, Franklina Roosevelta. A jak už jsem zmínil, na těchto chvalozpěvech se ochotně podílejí i tzv. konzervativci. Prezident Bush i jeho příznivci se na Lincolna s Rooseveltem odvolávají při ospravedlňování války v Iráku i využití všech potřebných prostředků při jejím uskutečňování. V minulosti jsme my Američané říkali vládě, jaká jsou naše práva – dnes to říká vláda nám. A my pokorně posloucháme.

Jestliže jsou prezident Bush a jeho příznivci konzervativci, jak vlastně vypadají liberálové? V posledních šesti letech došlo k masivnímu nárůstu moci federální vlády – a také odpovídajícímu ukrajování našich svobod. Děti se dnes v Americe rodí s dluhem \$ 150 000 na hlavu, což je odhadovaný podíl na státním dluhu, na jehož vytvoření neměly žádný podíl. Než malý človíček nabyde volebního práva, může se tato suma samozřejmě dále podstatně navýšit.

Mezitím bude chodit do školy, kde se dozví, že díky velikánům jako Lincoln, Roosevelt a Bush může požívat sladkých plodů „samovlády“.

To, co se dnes označuje za „konzervatismus“, se značně liší dokonce i od konzervatismu limitované vlády Barryho Goldwatera a Ronalda Reagana předchozí generace. **Jde tak ve výsledku jen o další formu liberalismu, jemuž konzervatismus údajně odporuje.**

Čím se tedy tito pseudokonzervativci liší od liberálů? **Z nějakého důvodu především svým instinktivním nadšením pro válku. Na chvíli se nad tím prosím zamyslete. Válka je tou nejničivější a nejméně konzervativní ze všech lidských činností a dokonalá záminka pro bobtnání vlády k tomu; plodí tyranii a často i revoluci – a přesto si ji většina Američanů spojuje s konzervatismem!**

Velice se obávám, že příští generace ztratí povědomí o pilířích skutečného konzervatismu: morální stabilita, zbožnost, soukromé vlastnictví a samozřejmě právní stát (nikoliv šílené množení regulací).

DÉLSKÝ POTÁPĚČ

Skutečný konzervatismus si však cestu najde – i kdyby to mělo být pod novým jménem a s novými mluvčími. Jestliže si tak Bushové a Limbaughové termín *konzervatismus* podle všeho momentálně přivlastnili a zdiskreditovali jej, musíme jim ho vyrvat. A pokud toho nebudeme schopni, budeme nuceni najít takovou nálepku, kterou ukrást nemohou.

Úvaha Josepha Sobrana *Hijacking the Conservative Movement* vyšla v listopadu 2006.